

**Јелена ТОДОРОВИЋ
ЛАЗИЋ**

Научни сарадник
Институт за политичке
студије, Београд
todorovic.j82@gmail.com

СРБИЈА И ПОГЛАВЉЕ 26 – МУЗЕЈИ У ПРОЦЕСУ ПРИСТУПАЊА ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ*

АПСТРАКТ: Један од стипрајешких циљева Републике Србије већ скоро две деценије јесте чланство у Европској унији. Прејговори са Унијом су званично ошћочели 2014. године, а међу 18 поглавља, колико је до сада ошворено, налази се и Поглавље 26 које се односи на културу и образовање. Један од циљева овој рада јесте да се види колико је Србија одмакла у усклађивању са европским прописима о области културе (а самим тим и музеја). Кроз ујоредну анализу музеја у Србији са музејима у ЕУ, циљ је да се дође до закључака о пошћулашћима акћуелне музејске полишћике у Европи. Поред шћоа, у раду је порсћављен стипрајешки документи из области културе (чији се значајан део односи и на музеје) који Србија никада раније у својој ишћорији није имала, а који је после досћиа одлаћања коначно усвојен шћоком 2020. године (Сипрашћеија развоја културе 2020-2029).

КЉУЧНЕ РЕЧИ: музеји, Србија, Европска унија, Поглавље 26, Сипрашћеија развоја културе 2020-2029.

Увод

Музеји играју кључну улогу као „чуvari колективног памћења“, док неки аутори заступају став да они заправо одражавају промену и континуитет у културним вредностима.¹ Музеји нису делегирани само да би нам представили наслеђе прошлости, већ нам нуде и везу са садашњошћу – имају улогу у повезивању грађана са њиховом заједницом, као и са регионом у коме живе.

Музеји су несумњиво имали важну улогу у формирању и потврђивању националног идентитета. У њима су се сакупљали и излагали елементи покретног културног наслеђа помоћу којег се ближе упознаје национални

идентитет. Наравно, у њима није приказивано само оно што се може сматрати националном културом, већ су сакупљани и елементи баштине који припадају и другим културама.

Од непроцењивога значаја за целокупну културу једне нације јесте улога коју музеји имају у процесу очувања културне баштине, а самим тим и очувању и преношењу културних вредности будућим генерацијама.² То отвара два питања: 1) коју причу музеји желе да испричају; 2) чије културно наслеђе и вредности желе да пренесу?

Европска унија стоји на становишту да музеји имају велики значај, ако прихватимо претпоставку да су они власници европске

* Овај чланак је настао као резултат научноистраживачког рада у оквиру Института за политичке студије који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Владе Републике Србије

[1] Timothy Ambrose, Crispin Paine, *Museum basics*, [London: Routledge: 2012], 7.

[2] Исто, 25.

културне баштине у интегрисаној Европи.³ Музеји тумаче и представљају своје колекције у европском контексту и на тај начин могу да помогну да се развије колективни идентитет у мултикултурним друштвима, у складу са слоганом који ЕУ промовише („Уједињени у различитости“), што заправо значи да културна разноликост не би смела да се негира већ да се очува (Уговор о функционисању Европске уније, члан 167). На основу тога можемо закључити да основ европског идентитета представља културна разноликост, односно прихватање и уважавање свих националних култура.

Музеји у Републици Србији

Музеј врши делатност заштите уметничко-историјских дела тако што: 1) „чува и одржава уметничко-историјска дела која се код њега налазе; 2) обезбеђује коришћење уметничко-историјских дела у културне и друге сврхе путем њиховог излагања у оквиру сталних или повремених изложби и на други начин; 3) стара се о чувању и одржавању заштићених уметничко-историјских дела која се налазе ван музеја на територији на којој врши делатност заштите ових дела.“⁴ Музеј може образовати сталне збирке и одељења и у месту ван свог седишта.

О заштити покретног културног наслеђа брину се јавни музеји (републички, покрајински и локални), али и они у приватном власништву (приватни музеји и колекционарске збирке). Рад сваког од њих не би био могућ без постојања јавних збирки у којима се чувају предмети покретног културног наслеђа, а за поменуте збирке директно су одговорни кустоси. Делатност музеја регулисана је *Законом о културним добрима*, док је посебним

законом регулисан рад Матице српске која обавља и музејско-излагачку делатност.

У Републици Србији можемо пронаћи 149 музејских простора,⁵ од којих самосталну музејску делатност обавља 69 установа.⁶ Влада је оснивач 12 музеја (стара се и о Музеју у Приштини чије је привремено седиште у Београду). У Републици Србији делује осам матичних музеја (Народни музеј у Београду, Историјски музеј Србије, Етнографски музеј, Музеј науке и технике, Музеј примењене уметности, Музеј савремене уметности, Природњачки музеј, Музеј наивне и маргиналне уметности). Матични музеји имају обавезу да пружају специјализовану стручну помоћ другим музејима у очувању одређене врсте уметничко-историјских дела. Аутономна Покрајина Војводина оснивач је три музеја и две спомен-збирке. Музејска делатност се обавља и у другим установама културе, али и у установама чија примарна делатност није култура, као што су Музеј Српске православне цркве, Музеј ваздухопловства, ПТТ музеј, Железнички музеј и Војни музеј.⁷

Музеји у Србији се последњих десетак година суочавају са следећим проблемима: прва група односи се на људске ресурсе (потреба за едукацијом и новим занимањима у складу са развојем информационих технологија), друга група укључује проблеме у вези са простором (непостојање или неусловни простори за депое), трећа група подразумева проблеме у вези са недостатком финансија за аквизицију покретних културних добара и последњи, али не и најмање важан проблем музеја у Србији, илегална трговина покретним културним добрима.⁸

[3] Susanne Schilling, „Change of Museums by Change of Perspective: Reflecting Experiences of Museum Development in the Context of EuroVision - Museums Exhibiting Europe“, у: *Cultural Heritage in a Changing World* (ур.) Jan Borowiecki, [Springer open: 2016], 145-162.

[4] Члан 77, Закон о културним добрима - *Службени гласник РС* бр. 71/94, 52/2011.

[5] Подаци из базе података Е-култура Завода за проучавање културног развоја за 2018. годину. <http://srv.zaprokul.org.rs:55005/PDF/ShowPDF/45> (приступљено 25. 4. 2020)

[6] Исто.

[7] Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029, 14.

<https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/4476/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029--godine.pdf>

[8] Dragana Martinović, Biljana Jokić, *Muzeji Srbije – aktuelno stanje*, [Београд: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka: 2009],

Алтуелни Закон о културним добрима не препознаје појам нематеријалног културног наслеђа. Од маја 2010. године, када је Република Србија ратификовала UNESCO Конвенцију о очувању нематеријалног културног наслеђа, Министарство културе и информисања је успоставило основе система заштите и очувања нематеријалног културног наслеђа. Успостављен је Национални регистар нематеријалног културног наслеђа који се води у Центру за нематеријално културно наслеђе. У национални Регистар до сада је уписано 49 елемената овог културног наслеђа (слава, коло, певање уз гусле).⁹

Национални музеји у Европској унији

Национални музеји представљају важан део јавних институција које чине срж културе једне заједнице. Истовремено, они су актери који доминантно могу утицати на национални идентитет. Национални музеји користе знање, историјске наративе, наслеђе схваћено у најширем смислу, како би нам испричали причу о идентитету, сукобима, вредностима и осећању припадности.

Период 1990-2010. године посебно је важан за преговарање о томе које би то функције требало да имају национални музеји. Разлог је више него очигледан: драматичне политичке промене у Источној Европи, паралелно са великим демографским променама у Западној Европи, створиле су нову политичку агенду према којој би се култура и њене институције могле користити за ублажавање ефеката друштвених промена. Са тим у вези, од 90-их година прошлог века, музејска политика у Европи постала је поприште политичких и академских расправа

о важности националних наратива и националне перспективе.¹⁰

Изненађујуће је мало разлика између „старих“ и „нових“ националних држава у Европи у погледу савремених музејских политика.¹¹ Већина данашњих европских држава имала је своје националне државе у 19. веку. Међутим, у истом веку национална држава попут Француске имала је врло дуго интегрисану историју као засебна држава, док су, рецимо, Мађарска и Грчка поново реконструисане као независне државе, а тек почетком 20. века балтичке републике су постале независне - у свим случајевима као резултат дугих политичких и/или војних сукоба. Мађарска и балтичке државе нису биле суштински политички независне све до пада Гвоздене завесе 1989/1990. године. Упркос овим различитостима, и „старе“ и „нове“ националне државе развиле су јаке националне музеје који су усмерени ка националној историји. Изузев Норвешке, све земље које су посматране у оквиру пројекта EUNAMUS донеле су нове Законе о музејима након 1990. године: Естонија (1996), Мађарска (1997), Грчка и Француска (2002).¹² Ови акти допринели су и дефинисању организационих структура на националном нивоу, одређивању стандарда које музеји очекују и које критеријуме би требало користити за државно финансирање музеја. Иако Норвешка није донела такав општи акт, музејска политика се активно развијала кроз серију белих књига у којима су дефинисани организациона структура и специфични циљеви норвешких музеја. У Мађарској су питања музејске политике

.....
Martinović, Dragana, *Kulturna politika nacionalnih muzeja u Srbiji*, [Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka: 2011]

[9] <https://etnografskimuzej.rs/o-muzeju/centar-za-nematerijalno-kulturno-nasledje-srbije/> (приступљено 23. 4. 2020)

[10] Погледати детаљније: *Museum Policies in Europe 1990 – 2010: Negotiating Professional and Political Utopia*, EUNAMUS Report No. 3, (yp.) Lill Eilertsen, Arne Bugge Amundsen, [Linköping: Linköping University Electronic Press: 2012]

[11] Погледати детаљније: *Building National Museums in Europe 1750-2010*, Conference proceedings from EUNAMUS Bologna 28-30 April 2011, EUNAMUS Report No. 1, (yp.) Peter Aronsson, Gabriella Elgenius, [Linköping: Linköping University Electronic Press: 2011]

[12] У овај пројекат била је укључена и Норвешка иако није држава чланица Европске уније.

у директној вези са ревизијом историје (холокауст, комунизам). У оквиру свеукупне реторике у дебатама о музејској политици у Европи посматрано од 1990. године истиче се изричита потреба за променама. Посткомунистичке државе изразиле су потребу за ревизијом музејске политике дефинисане под комунистичким диктатурама.¹³ Постколонијална Француска изразила је потребу да своје националне музеје отвори за нове групе посетилаца и да од музеја направи арене за културни дијалог и разумевање, пре свега имигрантске популације из старих француских колонија.¹⁴

Национални музеји у различитим регионима Европе формулишу своје позиције као политичке и културне институције следећи заједничке принципе културне разноликости. Већина европских земаља до сада је ратификовала Конвенцију из 2005. године о заштити и промоцији културне разноликости. Политичари у европским земљама и у самој ЕУ играју важну улогу, али на музејске политике утичу и политичари и доносиоци одлука на локалном и регионалном нивоу.

Културна димензија пројекта европских интеграција ојачана је након доношења Уговора из Лисабона (2007) који је поставио темеље савременом политичком развоју Уније. Са тим у вези, можемо извући закључак да је улога музеја да допринесу транснационалној кохезији и интеграцији ЕУ. Оваква тврдња има обресе утопије јер се базира на европском држављанству које би требало да почива на заједничким европским вредностима и идентитету. Оно где се препознаје утопија управо је део који се односи на заједнички идентитет јер многе међу „новим“ европским

државама поричу постојање транснационалног европског идентитета (првенствено Мађарска и Пољска, али и неке друге државе). Извештаји из Мађарске, Естоније и Грчке сугеришу да је ЕУ допринела променама у националној музејској политици и пракси кроз економско финансирање одређених музејских пројеката, али то не значи да је аутоматски и порасла улога коју имају музеји у транснационалној кохезији.¹⁵

Промене у оквиру музејске политике које стављају нагласак на културну разноликост и мултикултуралност имају у одређеној мери очигледне утопијске димензије према закључцима пројекта EUNAMUS.¹⁶ Аргументација се заснива на следећем: музејске збирке чврсто су повезане са националним наративима, претварање музеја у институције дијалога или арене за међукултурне сусрете представља врло сложено, готово немогућу мисију. Међутим, требало би поменути и неколико успешних примера. Два од три примера могу се наћи у трансформацијама музеја који представљају француску колонијалну прошлост, али и међународним збиркама које се налазе у париском Лувру, док је трећи случај народа Сами, староседелачког народа на простору Норвешке. Трећи пример је помало парадоксалан због чињенице да је политика мултикултуралности довела до тога да једино староседелачко становништво у Норвешкој добије сопствени национални музеј.¹⁷

Оно што се може извући као један од закључака јесте да музеји морају много тога да ураде уколико желе да подрже европску кохезију - али то не би требало да чине сами. Могућности представљања европског идентитета не исцрпљују се само у експлицитним

[13] Погледати детаљније: *National Museums and the Negotiation of Difficult Pasts*, Conference Proceedings from EUNAMUS Brussels 26-27 January 2012, EUNAMUS Report No. 8, (ур.) Dominique Poulot, José María Lanzarote Guiral, Felicity Bodenstien, [Linköping: Linköping University Electronic Press: 2012]

[14] Исто.

[15] Погледати детаљније: *Crossing Borders: Connecting European Identities in Museums and Online*, EUNAMUS Report No. 2, (ур.) Simon Knell, Bodil Axelsson, Lill Eilertsen, [Linköping: Linköping University Electronic Press: 2012]

[16] Final Report Summary - EUNAMUS (European national museums: Identity politics, the uses of the past and the European citizen), <https://cordis.europa.eu/project/id/244305/reporting> (приступљено 29. 4. 2020)

[17] Исто.

порукама које нам са тим у вези пружају национални музеји, већ доста тога зависи и од начина на које се организују регионални и локални музеји, као и мрежни простори слични њима. То такође значи и сарадњу са музејским професионалцима у формулисању музејске политике.

Србија и Поглавље 26

У оквиру процеса преговора за приступање Републике Србије Европској унији 27. фебруара 2017. године, у Бриселу на Међународној конференцији отворено је и привремено затворено Поглавље 26 – образовање и култура. У заједничкој позицији Европске уније за Поглавље 26, у делу који се односи на културу, пише да су „циљеви Србије у области културе у великој мери у складу са циљевима ЕУ”.¹⁸ Поред ове опште оцене, ЕУ констатује да у Србији не постоји национална стратегија за развој културе и да је предвиђено њено усвајање до краја 2017. године (што није реализовано ни током наредне три године).

ЕУ констатује пуно учешће Србије у програму ЕУ Креативна Европа, укључујући и оснивање деска Креативна Европа у Београду у циљу промоције програма, као и ангажовање српских културних и аудио-визуелних оператора у овим активностима.¹⁹

С обзиром на добар ниво припремљености Србије у области културе и ограничени обим и посебну природу обавеза које проистичу из правних тековина ЕУ у оквиру овог поглавља, ЕУ сматра да нису неопходна мерила за привремено затварање овог поглавља и да у овој фази ово поглавље не захтева даље преговоре. Праћење напретка у усклађивању са правним тековинама ЕУ и њиховог спровођења наставиће се током преговора. ЕУ наглашава да ће посебну пажњу посветити праћењу свих специфичних питања ради

обезбеђивања потпуне усклађености Србије са правним тековинама ЕУ у области образовања и културе, као и обезбеђивање административних капацитета Србије и њених капацитета за управљање програмима ЕУ у овој области. Посебно би требало размотрити везе између овог поглавља и других релевантних преговарачких поглавља. Коначна оцена усклађености српског законодавства са правним тековинама ЕУ и њених капацитета за спровођење може бити дата само у каснијој фази преговора.

Када је реч о културној политици, државе чланице требало би да заступају начела садржана у члану 167 Уговора о функционисању ЕУ, а нарочито да обезбеде да њихове међународне обавезе омогуће развој и спровођење политика и инструмената усмерених на очување и унапређење културне разноликости. У складу са овим начелима, Конвенција UNESCO о заштити и унапређењу разноликости културних израза из 2005. године представља главни елемент правних тековина у области културе. Европском агендом за културу у глобализованом свету, коју је усвојила Комисија 2007. године, уводи се посебни дијалог са сектором културе уз отворени метод координације, како би се спровеле три групе циљева: 1) културна разноликост и интеркултурални дијалог; 2) култура као катализатор за креативност; 3) култура као кључна компонента у међународним односима.²⁰

Усклађујући своју културну политику са циљевима дефинисаним у Уговору о функционисању Европске уније (Глава XIII – Култура) и у складу са одредбама из члана 167 истог Уговора, Република Србија је посвећена сарадњи у области културе. Концепт културне разноликости ушао је у оквир законске регулативе, пре свега кроз системски Закон о култури, где представља једно од начела културног развоја, а затим и у оквиру других

[18] Заједничка позиција ЕУ - Поглавље 26: образовање и култура; https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/pregovaracke_pozicije/pg_26_eu_pozicija.pdf

[19] Исто.

[20] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *European agenda for culture in a globalizing world*, COM(2007) 242 final

усвојених закона и дугорочних планских докумената.²¹

Важну стратегију у европским интеграцијама Републике Србије представља јачање међународне културне сарадње са јасно постављеним циљевима и партнерствима. Учешћем у раду међународних организација, мрежа и иницијатива (Унеско, Савет Европе), унапређују се капацитети Србије и повећава мобилност уметника, професионалаца и културних добара, нарочито у областима савременог стваралаштва и очувања културног наслеђа. Посебан значај придаје се учешћу у регионалним иницијативама (Регионални савет за сарадњу, Савет министара културе Југоисточне Европе). Србија континуирано унапређује билатералну сарадњу у новим форматима који нагласак стављају на дугорочну размену и успостављање партнерстава између установа културе и, с друге стране, обезбеђивање подршке креативним и иновативним пројектима организација цивилног друштва. Споразуми, програми и протоколи из области билатералне сарадње реформулисани су тако да испуне ове циљеве.

Поред потписаних билатералних споразума, програма и протокола о сарадњи у области културе са низом земаља, активности на међународном плану усмерене су на три главна правца деловања: стварање правних, институционалних и финансијских предуслова за унапређење регионалне сарадње, што је пропраћено и потписивањем неколико декларација са земљама Југоисточне Европе у којима је нагласак на културној разноликости; подршци промоцији и презентацији културе и уметности из Србије у иностранству; увођење међународних и ЕУ стандарда у области културе у циљу олакшане европске интеграције.

У сарадњи са Нордијским саветом, регион Југоисточне Европе основао је Савет министара културе Југоисточне Европе 2005. године у циљу размене и промоције информација о регионалној културној политици и приоритетима у области културе и културне баштине. Министри културе Југоисточне Европе састају се једном годишње ради утврђивања приоритета регионалне културне политике. У 2013. години UNESCO регионална платформа за Југоисточну Европу спојила се са Саветом министара културе Југоисточне Европе у циљу јачања регионалне културне сарадње.

Република Србија учествује у потпрограму култура Креативне Европе на основу Споразума између Европске уније и Републике Србије, потписаног у јуну 2014, а који се примењује од 1. јануара 2014. године. Пуно учешће остварено је у децембру 2015. године приступањем потпрограму „MEDIA“. Учешће у програму Креативна Европа представља најзначајнији сегмент европских интеграција Србије у области културе. У складу са циљевима ЕУ, а у вези са Отвореним методом координације, уведене су две нове мере културне политике ради суфинансирања пројеката који су остварили успех у оквиру програма Креативна Европа (као национална подршка до 30%), као и ради подршке мобилности уметника и професионалаца у култури.

Према Годишњем извештају Европске уније за 2019. годину, каже се да у области културе Србија спроводи мере према UNESCO Конвенцији о заштити и унапређењу разноликости културног изражавања. Србија, такође, успешно учествује у програму „Креативна Европа“.²² У 2018. години, години европског културног наслеђа, три пројекта културне баштине у Србији добила су награду ЕУ за културно наслеђе. У последњем Годишњем

[21] Преговарачка позиција Републике Србије за Међувладину конференцију о приступању Републике Србије Европској унији за Поглавље 26 - Образовање и култура [Београд: октобар 2016]

[22] *Годишњи извештај Европске комисије о најрејшој Србије за 2019. годину*, 93 https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/20190529-serbia-report_SR_-_REVIDIRANO.pdf

извештај ЕУ за 2020. годину, у делу који се односи на стање у области културе у Србији, наводи се да Република Србија признаје важност културе и културне разноликости.²³ Буџетским изменама за превазилажење економских утицаја пандемије знатно је смањен буџет који је додељен за културу и којим управља Министарство културе и информисања. Активности у вези са Новим Садам, Европском престоницом културе 2021, одложене су за 2022. годину.

Стратегија развоја културе Републике Србије 2020-2029. године

Влада Републике Србије усвојила је 13. фебруара 2020. године Стратегију развоја културе 2020-2029, заједно са Акционим планом, чији је нацрт предложило Министарство културе и информисања, након дораде првобитног предлога тог документа, који је био дефинисан за период 2017-2027, а прошао је бурну јавну расправу, праћену и захтевима за његово одбацивање у целини. Предлог стратегије развоја културе 2017-2027, који је Министарство културе и информисања утаничило крајем 2017. године, након јавне расправе, није ни стигао до Владе Србије, већ је у сарадњи са Секретаријатом за јавне политике враћен на дораду. Закон о култури из 2009. године предвидео је доношење Стратегија развоја културе Републике Србије у року од годину дана, што значи до јесени 2010. године. Рад на изради тог стратешког документа започињан је неколико пута, уз учешће различитих стручњака и доносилаца одлука.

Једна од позитивних страна усвајања оваквог типа документа лежи у чињеници да Србија никада раније није имала стратешки документ који уређује циљеве и приоритете

развоја у области културе, што се посебно и наглашава у саопштењу Министарства културе и информисања поводом усвајања Стратегије и додаје се да се Стратегијом „плански и систематски регулише јавни интерес у области културе и одређују стратешки приоритети развоја културе у наведеном десетогодишњем периоду”.²⁴

Стратегија садржи одређења Републике Србије и одређује општи државни и национални интерес у култури. Она дефинише српско културно језгро и српски културни простор који не подразумева само територију државе Србије, већ и простор на којем је српски народ током историје оставио трагове материјалне и нематеријалне културне баштине, чиме се српски културни простор преклапа са другим просторима. Неопходно је неговати приступ који ће избећи једностраност и уважити све историјске и савремене аспекте.

Слично као и првобитна верзија, Стратегија развоја културе 2020-2029. дефинише димензије српске културе. То су: словенска, византијска, балканска (у првобитној верзији старобалканска), херојска или слободарска (у првобитној верзији само херојска), просвећено-европска, демократска и контактна или димензија отворености.²⁵

Стратегија развоја културе 2020-2029. заснована је на следећим начелима: „одређеност за заштиту и неговање националне културе; заштита културних права националних мањина; унапређење узајамног разумевања и равноправно укључивање осетљивих група у културни живот; заштита и вредновање културног наслеђа као необновљиве и јединствене заоставштине; подстицање и промовисање уметничког стваралаштва као слободног израза људског духа; широка

[23] *Годишњи извештај Европске комисије о најрејшој Србије за 2020. годину*, 114; https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/serbia_report_2020_SR.pdf

[24] *Саопштење Министарства културе и информисања Републике Србије*, 13. фебруар 2020, <https://www.kultura.gov.rs/vest/1604/usvojena-strategija-razvoja-kulture-republike-srbije-od-2020-do-2029-godine-sa-akcionim-planom.php>

[25] Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029, оп. цит., 1-3.

доступност културе и равноправно и активно учешће у културном животу; развој међународне културне сарадње и доприношење угледу земље у свету и подршка савременим моделима финансирања и схватање културе као привредног потенцијала“.²⁶

Општи циљ Стратегије развоја културе је унапређење њене улоге у животу грађана Републике Србије, а међу посебним циљева наводи се унапређење међународне сарадње и процеса европских интеграција у области културе, као и дигитализација у култури. Културна политика у Републици Србији требало би да се заснива на: „ефикасној и промишљеној законодавној активности; одговорној кадровској политици; аутономији субјеката у култури; принципу активног учешћа грађана и стручне јавности у процесу доношења одлука; транспарентним процедурама доношења одлука; принципу стратешког управљања у култури, праћења и вредновања; анализама, истраживањима и статистикама у области културе и усаглашености са другим секторима државне политике“.²⁷ Културна политика Републике Србије креира се на националном, а спроводи на републичком, покрајинском и нивоу локалне самоуправе. Важну улогу у овом процесу имају Министарство културе и информисања Републике Србије, али и надлежни органи аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе.

Значајан аспект билатералне културне размене на основу Стратегије биће подстицање и успостављање непосредних и континуираних веза између републичких установа културе (протоколи о сарадњи музеја, архива, библиотека, филмских центара и архива, позоришта – опере, драме, балета и друго) са одговарајућим партнерима, као и стална размена квалитетних програма, размена стручњака, мобилност уметника и умрежавање свих професионалних актера. Стратегија препоручује да је потребно успоставити

концепцијску повезаност између програмских садржаја који се представљају у иностранству и приоритета националне културне политике.

У Акционом плану који прати Стратегију каже се да је „култура у највећој мери заступљена у домену стратешког планирања, сарадње образовних установа и установа културе, односно међуресорне сарадње културе и образовања, као и праћења посећености установа културе на месечном нивоу“.²⁸ Завод за проучавање културног развоја у оквиру пројекта е-Културе прати стање на нивоу музеја, позоришта и биоскопа, у редовним годишњим циклусима, док се подаци о члановима библиотека и корисницима архива преузимају од Народне библиотеке Србије и Архива Србије. Све активности у спровођењу Акционог плана Владе Републике Србије координира Републички секретаријат за јавне политике.

У Стратегији се наводи да је један од циљева у подручју културног наслеђа стварање услова за формирање стабилног и поузданог нормативног оквира у области заштите непокретног културног наслеђа.²⁹ Акциони план у том циљу предвиђа доношење Закона о културном наслеђу, Закона и заштити непокретних културних добара, Закона о музејској делатности, Закона о архивској грађи и архивској делатности, Закона о Установи спомен-жртве (Старо сајмиште), Закона о изменама и допунама Закона о заштити старе и ретке библиотечке грађе и одговарајућих подзаконских аката, унапређење стандарда у области обављања архивске, музејске и заштите непокретних културних добара кроз усвајање Правилника.³⁰

Како је уочено приликом прегледа садашњег стања у приоритетним подручјима развоја културе (културно наслеђе и савремено стваралаштво), процес дигитализације

[26] Исто, 3.

[27] Исто.

[28] Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029, оп. цит., 32.

[29] Исто, 56.

[30] Исто, 57.

се одиграва споро, без планског приступа и постојања адекватног регулаторног оквира. Музеји, као један од актера који чува културно наслеђе у процесу дигитализације, користе информациони систем – Јединствени информациони систем (ИМУС) којим управља Историјски музеј Србије.³¹ Претраживач културног наслеђа покренут је 2019. године од стране Министарства културе и информисања Републике Србије са циљем да се најширој јавности представе разноврсни дигитализовани фондови и обезбеде информације о наслеђу које чувају библиотеке, архиви, музеји, галерије, заводи за заштиту споменика и други субјекти у култури. Принудна селидба у виртуелно окружење током пандемије вируса Covid-19 показала је важност процеса дигитализације у овој области.

Акциони план за спровођење Стратегије развоја културе израђен је за средњорочни период од 2020. до 2022. године. Све мере и активности које су поменуте у наративном делу Стратегије, а које нису обухваћене средњорочним Акционим планом, очекује се да буду реализоване после 2022. године.

Стратегија развоја културе 2020-2029. заступа став да је у развој културе потребно улагати средства у износу од најмање 1% буџета државе, па ће се, како је наведено, тежити да се издвајања која се односе на рад установа културе, капиталне инвестиције, финансирање и суфинансирање програма и пројеката, признање за врхунски допринос националној култури и подстицање пројеката међуресорне сарадње, увећавају у складу са могућностима и фискалном политиком Републике Србије.³²

Закључак

Неопходно је пронаћи модалитете који би покренули музеје на деловање како на националном, али и на европском нивоу, у

[31] Исто, 51.

[32] Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029, оп. цит., 61.

циљу повећања социјалне кохезије и међународног разумевања. Културна политика има капацитет да мобилише музеје, али оно што прави разлику међу државама Европе јесте то какву и колику улогу музеји имају у формулацији и креирању културне политике.

Музеје би требало подржавати да причају отворене, мултифокалне приче. То значи залагање за очување националног наслеђа, али да су нам истовремено неопходне и нове перспективе у разумевању како националног, тако и европског идентитета. Зато је потребно ставити грађане у први план и посматрати их као активне учеснике у музејима који несумњиво представљају отворене арене за дијалог.

Када је реч о музејима у Србији, они се током 2020. године суочавају са вишеструким проблемима. Прво, као и остале институције културе, и они су жртве смањења ионако малих издвајања услед пандемије. То суштински значи да су мале могућности да се испуни Акциони план за период 2020-2022. који прати Стратегију, што за собом повлачи и неиспуњење предвиђених активности које се односе на музеје. Такође, они су још раније имали проблем недостатка особља, а посебно особља које би се бавило дигитализацијом за коју се током пандемије испоставило да ју је неопходно што пре завршити. Поред свега наведеног, за музеје би било важно да се донесе што пре кровни закон (Закон о музејској делатности), јер ће његово доношење у одређеној мери дефинисати музејску политику као једну од значајних компоненти културне политике.

Литература:

Ambrose Timothy, Paine Crispin, *Museum basics* [London: Routledge: 2012]

Building National Museums in -Europe 1750-2010, Conference proceedings from EUNAMUS Bologna 28-30 April 2011, EUNAMUS Report No. 1, (ур.) Aronsson Peter, Elgenius Gabriella [Linköping: Linköping University Electronic Press: 2011]

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *European agenda for culture in a globalizing world*, COM (2007) 242 final

Crossing Borders: Connecting European Identities in Museums and Online, EUNAMUS Report No. 2, (ур.) Knell Simon, Axelsson Bodil, Eilertsen Lill [Linköping: Linköping University Electronic Press: 2012]

Martinović Dragana, *Kulturna politika nacionalnih muzeja u Srbiji* [Београд: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka: 2011]

Martinović Dragana, Jokić Biljana, *Muzeji Srbije – aktuelno stanje* [Београд: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka: 2009]

Museum Policies in Europe 1990 – 2010: Negotiating Professional and Political Utopia, EUNAMUS Report No. 3, (ур.) Eilertsen Lill, Amundsen Arne Bugge [Linköping: Linköping University Electronic Press: 2012]

National Museums and the Negotiation of Difficult Pasts, Conference Proceedings from EUNAMUS Brussels 26-27 January 2012, EUNAMUS Report No. 8, (ур.) Poulot Dominique, Lanzarote Guiral José María [Linköping: Linköping University Electronic Press: 2012]

Schilling Susanne, „Change of Museums by Change of Perspective: Reflecting Experiences of Museum Development in the Context of EuroVision - Museums Exhibiting Europe“, у: *Cultural Heritage in a Changing World* (ур.) Jan Borowiecki [Springer open: 2016], 145-162.

Закон о културним добрима, *Службени гласник РС* бр. 71/94, 52/2011.

Преговарачка позиција Републике Србије за Међународну конференцију о приступању Републике Србије Европској унији за Поглавље 26 - Образовање и култура [Београд: 2016]

Интернет извори:

Final Report Summary - EUNAMUS (European national museums: Identity politics, the uses of the past and the European citizen), <https://cordis.europa.eu/project/id/244305/reporting> (приступљено 29. 4.2020)

<https://etnografskimuzej.rs/o-muzeju/centar-zanematerijalno-kulturno-nasledje-srbije/> (приступљено 23. 4. 2020)

<https://etnografskimuzej.rs/o-muzeju/centar-zanematerijalno-kulturno-nasledje-srbije/> (приступљено 23. 4. 2020)

База података Е-култура - Завод за проучавање културног развитака, за 2018. годину, <http://srv.zaprokul.org.rs:55005/PDF/ShowPDF/45> (приступљено 25. 4. 2020)

Годишњи извештај Европске комисије о најрепких Србије за 2019. годину, https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/20190529-serbia-report_SR_-_REVIDIRANO.pdf

Годишњи извештај Европске комисије о најрепких Србије за 2020. годину, https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/serbia_report_2020_SR.pdf

Заједничка позиција ЕУ - Поглавље 26: Образовање и култура https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/pregovaracke_pozicije/pg_26_eu_pozicija.pdf

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/pregovaracke_pozicije/pg_26_eu_pozicija.pdf

Саопштење Министарства културе и информисања Републике Србије, 13. фебруар 2020, <https://www.kultura.gov.rs/vest/1604/usvojena-strategija-razvoja-kulture-republike-srbije-od-2020-do-2029-godine-sa-akcionim-planom.php>

Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/4476/strategija-razvoja-kulture-od-2020-do-2029-godine.pdf>

SERBIA AND CHAPTER 26 – MUSEUMS IN THE PROCESS OF ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

Membership in the European Union has been one of the strategic goals of the Republic of Serbia for almost two decades. Negotiations with the Union officially started in 2014, and, among the 18 chapters which have been opened so far, there is also Chapter 26, which refers to culture and education. One of the objectives of this paper is to see how far Serbia has come in harmonizing with European regulations in the field of culture (and thus museums). Through

a comparative analysis of museums in Serbia and museums in the EU, the goal is to reach conclusions about the postulates of the current museum policy in Europe. In addition, the paper presents a strategic document in the field of culture (a significant part of which also applies to museums), which Serbia has never had before in its history and which, after many delays, was finally adopted in 2020 (Strategy of Cultural Development 2020-2029).

Jelena TODOROVIĆ LAZIĆ

LA SERBIE ET LE CHAPITRE 26: LES MUSÉES DANS LE PROCESSUS D'ADHÉSION À L'UNION EUROPÉENNE

Un des objectifs stratégiques de la République de Serbie il y a de cela presque deux décennies est l'adhésion à l'Union européenne. Les négociations avec l'Union commencèrent officiellement en 2014 et parmi 18 chapitres, autant qu'il est jusqu'à présent ouvert, se trouve également le chapitre 26 qui se rapporte à la culture et à l'éducation. Un des objectifs de cette étude est de voir combien la Serbie avance à propos de la coordination avec les normes européennes sur le domaine de la culture (et de même des musées). À travers

l'analyse comparative des musées en Serbie avec les musées en UE, l'objectif est d'arriver à la conclusion sur les postulats de la politique muséale actuelle en Europe. En dehors de cela, un document stratégique fut présenté dans cette étude du domaine de la culture (dont la partie principale concerne aussi les musées) que la Serbie ne posséda jamais auparavant dans son historique et qui fut adopté finalement après beaucoup d'ajournements, pendant l'année 2020 (La stratégie de l'évolution de la culture 2020-2029).

Jelena TODOROVIC LAZIC